

دانشگاه آزاد اسلامی
شیراز

تفکر انتقادی ، راهکار های ایجاد کلاس های درس انتقادی ، برخی ویژگی های تکالیف انتقادی

آمنه شفیعی تبار

گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور اصفهان

چکیده :

تفکر انتقادی از مباحثی است که فلاسفه معاصر پیگیر آن هستند و به نظر آنها میتواند نتایج مختلفی از جمله نتیجه فرهنگی فلسفی داشته باشد. به نظر این فلاسفه دنیای مدرن نیاز به تفکر انتقادی دارد، چون برای افرادی که در جامعه مدرن زندگی میکنند آرا و نظرات پمپهای مختلفی پیشنهاد میشود و این فرد باید از میان آنها یکی را انتخاب کرده و مورد نقد و بررسی قرار دهد و آنچه بهترین است را انتخاب کن در این مقاله ابتدا به بحث و بررسی تفکر انتقادی پرداخته سپس راهکارهایی برای ایجاد یک کلاس درس انتقادی ویژگیهای تکالیف انتقادی اشاره شده است . روش تحقیق : کتابخانه ای بوده است بدین ترتیب که با بررسی کتب مطالب مورد نظر گردآوری و تحلیل شده است.

کلید واژه ها: تفکر انتقادی، راهکارهای ایجاد کلاس درس انتقادی، ویژگیهای تکالیف انتقادی

مقدمه

در قرن ۱۹ جان استوارت میل منطق اسگرایی را در مقابل قیاس ارسطویی مطرح کرد. تفکر انتقادی صورت جدیدی از منطق است که اولاً سعی میکند مفاهیم ساده را در برخورد انتقادی با افراد و ارزیابی افکار به کار گیرد. ثانیاً از دستاوردهای بخش های دیگر فلسفه مثل فلسفه زبان، معناشناسی، نشانه شناسی و معرفت شناسی و امثال آن کمک می گیرد تا به سادگی بتواند افکار مختلف را ارزیابی کند. ایده اصلی این تفکر این بود که روشهای فلسفی و روشهای فکر کردن را به درون جامعه بیاورند که تنها راه آن از طریق آموزش و پرورش و نهادینه کردن آن است.

جهت انجام این کار متون فلسفی محض را کنار گذاشته سعی کرده اند موضوعات فکری مناسب و مورد نیاز کودکان را وارد داستانها بکنند و از این طریق آن را به آموزش و پرورش تزریق کنند (بیلی، آموزش تفکر انتقادی، ۱۳۹۳)

مباحث اساسی

ویژگی معلم در تفکر انتقادی

از دیدگاه جان دیویی معلم نقش قبلی خود را از دست داده و به عنوان یک دوست یا رابط در کنار فراگیران قرار میگیرد و آنها را وادار به تفکر میکند. او حفظ کردن را توجیه نمی کند و همانطور که سقراط کودک برده را وادار به حل مسأله یا استنباط ریاضی می کند به دیگران بیاموزد خود حقیقت را کشف کنند تا این ملکه ذهن آنها شود و همیشه برای آنها باقی بماند. معلم نقش فعالیت دهی دارد. او می خواهد از روش مناسب استعداد دانشور یا طلبه را بارور کند و به فعلیت برساند. او صرفاً نمی خواهد مطلب را تحویل یا ارایه دهد و لذا نقش تاثیر دار معلم باید راهی را برای شنونده باز کند که شنونده بتواند به سادگی به فعلیت برسد. همین طور ممکن است شاگرد حرف استاد را نپذیرد و معلم باید ظرفیت کافی برای مخالفت با دیدگاههای خود را داشته باشد.

ویژگیهای ذهنی متفکر

۱- تردید منطقی: معمولاً امور را با تردید مینگرد و بدون تردید از پذیرش افکار و عقاید خودداری می نماید.

۲- کنجکاوی شدید

۳- فهم عمیق: به معرفت سطحی قناعت نمیکند و ژرف اندیشی خاصی در مطالعات او به چشم می خورد.

دفتر آژانس علمی و فرهنگی

96170-82201

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

۴- دید وسیع : غالبا امور را در سطح گسترده تری مورد مطالعه قرار میدهد.

۵- سعه صدر

۶- فروتنی

۷- اتکا به نفس

۸- طرفداری از ارزشهای انسانی

عوامل بستر ساز تفکر

دانش: اگر فرد درباره چیزی که میخواهد بیندیشد ادراک یا دانشی نداشته باشد قادر به تفکر و تحلیل آن موضوع نخواهد بود به همین دلیل درباره هر موضوعی که می خواهیم در کلاس از این روش استفاده کنیم باید دانش آموزان را با اطلاعاتی داشته باشند غیر این صورت لازم است این اطلاعات یا منابع و راههای کسب آنها را به شاگردان بگوییم و با آنها آشنا کنیم.

منش: باید دانش آموزان کم کم به این روحیه و دید برسند که با ید باتر دید منطقی به مسائل نگاه کنند و درباره هر موضوعی بدون تعصب و گرایش خاص عمل کنند.

اقتدار: گرایش انتقادی معمولا مورد توجه یا پذیرش قرار نمیگیرد متفکران منتقد اهل مباحثه و پرسش و سئوال هستند آنان در واقع ماشین جامعه را به هر کجا در می آورند و به سختی می توانند بین خطوط کاوشگری و خطر کردن گام بردارند.

در کلاس درس هم باید برای شاگردان این اطمینان حاصل شده باشد که اگر مطلبی را برخلاف نظر معلم یا کلاس ابراز داشتند از آن حمایت کردند مشکلی برای آنان به وجود نمی آید و در بحث همه شاگردان به صورت منطقی به ارایه نظرها و دیدگاههای خود می پردازند و کسی به خاطر عقیده و نظر مورد ملامت قرار نمیگیرد و کم کم شاگردان به این سطح برسند که اگر در جمعی نظر مخالف داشتند ابراز کنند و با دلیل از آن دفاع کنند. (داوری اردکانی، رضا، ۱۳۹۰)

راهکارهای کاربردی برای ایجاد یک کلاس درس تفکر انتقادی:

۱- شروع کردن هر موضوع با طرح یک سوال: مزیت طرح یک مسئله یا مناقشه در اول جلسه برای جلب علاقه شاگردان و تشویق آنها برای شرکت در بحث و شروع کردن جلسه کلاس با طرح یک مسأله یا پرسش بستگی به موضوع درس دارد و همچنین به شاگردان کمک می کند که در جای خود مستقر شوند و حواس خود را جمع کنند.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

این موضوع بسیار مهم است و باید در نظر داشت که به طور معمول پنج دقیقه طول می کشد که شاگردان در جای خود آرام گیرند و به گفتار توجه کنند.

۲- استفاده از سکوت کردن برای عمق بخشیدن به تفکر فراگیران:

علاوه بر حل مسأله و بحث و گفتگو و گاهی حتی تبادل بر شور عقاید، سکوت هم میتواند به رشد تفکر انتقادی شاگردان کمک کند. متأسفانه در بیشتر کلاسهای دانشگاهی ساکت نقد و خلاقیت چندان استفاده نمیشود. حتی استادانی که با سرگرم کردن شاگردان به بحث و گفتگو در کلاس احساس راحتی می کنند غالباً از سکوت ناراحت اند.

با وجود این استادان به خوبی می دانند که لازمه تفکر جدی، سکوت، تعمق و رشد نهفته است.

صرف نظر از اینکه قصد تفکر چه باشد و تا چه اندازه معنادار باشد بخشی از یادگیری تفکر انتقادی شامل تفکر و تعمق بی سروصداست.

۳- توجه به تعامل در طرح موضوعات: فضای کلاس باید طوری فراهم شود که موجب تسهیل در امر تفکر انتقادی شود.

کلاسهای درس ما همانند صد سال قبل می باشد میزها معمولاً در یک صف مستقیم پشت سر هم قرار دارند، به طوری که شاگردان می توانند به راحتی استاد را ببینند بدون اینکه قادر به دیدن تمام همکلاسیهای خود باشند چگونگی چیدن میز و صندلی باید تغییر کند مثلاً میتوان کلاس را به شکل نیم دایره و له شکل U چید تقسیم کلاس به گروههای کوچک فرصتهای بیشتری

برای تبادل افکار میان شاگردان و با بیان همزمان فکرو مشاهده ونحوه عملکرد فرآیندهای فکری شاگردان دیگر را فراهم میسازد.

۴- توجه به زمان و مدیریت زمان: تفکر انتقادی زمانی پرورش می یابد که شاگردان وقت کافی برای تعمق و تفکر داشته باشد. جلسات سنتی ۵۰ تا ۶۰ دقیقه ای کلاسها چنان بر خلاف تفکر منطقی جدی و اختیاری است که اسرار درباره تشکیل چنین جلساتی واقعاً جای تعجب است.

۵- ایجاد فرصت مساوی برای همه: تلاش برای تشویق شاگردان به بحث و تبادل افکار اساساً به منزله این است که کلاسهای درس به صورت محیطی پذیرنده درآید یعنی جایی که هم شاگردان و هم استادان می توانند احساس امنیت کنند و اعتماد به یکدیگر را افزایش دهند چنین وضعیتی برای رشد قوای تفکر استادان مهم است.

شاگردان برای ایجاد تغییرات در ساختارهای فکری قبلی خود به محرک بحث و گفتگو و مناظره نیاز دارند.

موفقیت بیشتر در زمینه آموزش تفکر انتقادی بستگی دارد به جوی که استادان در کلاس درس خود ایجاد می کنند. شاگردان باید به آرامی به نقشهای فعال بحث و گفتگو و حل مسأله هدایت شوند (رضوی، ۱۳۹۳)

برخی تکالیف نوشتاری برای تفکر انتقادی

۱- تهیه خلاصه های کوتاه: خلاصه کردن مطالب جدید صرفاً به منزله فشرده کردن یا به بیان دیگر گفتن آن نیست. بلکه از نظر تجربه و درک فرد شامل پردازش مفاهیم و مسایل است.

خلاصه کردن شامل هنروفن اولویت بندی نیز میشود. خلاصه کردن جدا کردن مطالب ضروری از غیر ضروری است.

از نظر روش شناسی خلاصه مطالب بهترین وسیله آموزش تفکر انتقادی است. زیرا از طریق آن به شاگردان کمک می شود تا ثبات فکری بیابند. در شناسایی مفاهیم و مشکلات اصلی تمرین کنند و فرصتهایی را برای اولویت بندی کردن اطلاعات پیشنهاد کنند

۲- تهیه مقاله های تجزیه و تحلیلی کوتاه:

یکی از مزایای اصلی تکالیف کوتاه این است که به منزله قالب ترکیبی این تکالیف می توانند در آموزش مهارت های مولفه یک فرایند بزرگتر تفکر انتقادی به کار روند.

۳- انجام تمرینات حل مسأله با استفاده از رسانه های عمومی:

یکی از جنبه های چالش انگیز تر آموزش تفکر انتقادی کمک کردن به شاگردان در درک مفاهیم و اصول انتزاعی مناسب است. استادان با ایجاد ارتباط بین افکار عینی هرروزه و مفاهیم انتزاعی تر و علمی تر باعث پرورش تفکر انتقادی میشوند. تمرینات حل مسأله موجود در مقالات مجله و روزنامه یکی از خلاقترین و بارآورترین شکل های ایجاد چنین ارتباطی است.

۴- اجرای پروژه های خارج از کلاس:

طریقه دیگر کمک به شاگردان در استفاده از نظریه کلاس درس در تجربه عملی، تعیین پروژه های کوتاه برای انجام دادن در خارج از کلاس است. چنین تمریناتی به شاگردان فرصت می دهد که درباره تجربیات عینی فرد فکر و آنها را ارزیابی کنند.

۵- توجه به شبیه سازی:

خیلی از رشته های تحصیلی به ایجاد شبیه سازی پرداخته اند. هرچه وضعیت شبیه سازی شده واقع گرایانه تر باشد، شاگردان بیشتر مجبور میشوند که با مشکلات واقعی دست به گریبان شوند و از امور انتزاعی که غالباً تصور میشود توصیفات است رهایی یابند. (اخوت، رشد تفکر

اجتماعی، ۱۳۹۳)

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

مرکز آونان علوم گروه آونان

96170-82201

نتیجه گیری

برای اینکه فراگیران خوب تربیت شوند و افراد مفیدی در آینده باشند باید متفکر، خلاق، نقاد و دارای بینش علمی باشند، که در سایه انتقال اطلاعات به ذهن شاگردان حاصل نمیشود بلکه در برنامه های مدارس باید روشهایی گنجانده شود که از طریق آنها دانش آموزان قابلیت های چگونه آموختن را از طریق نظم فکری بیاموزند و در زندگی روزمره خود به کاربرند و با توجه به نقش اساسی محیطهای آموزشی و روشهای حاکم بر آنها باید به صورتی سازماندهی شوند که دانش آموزان را به جای ذخیره سازی حقایق علمی با وسایلی که در زندگی واقعی با آنها مواجه می شوند درگیر سازند که در این راه دادن تمرینات فکری نقادانه و ممارست آن کمک به تحکیم اندیشه سالم و عمل درست در دانش آموزان را تقویت مینماید که اجرای برنامه تفکر انتقادی برای دانش آموزان در درجه اول معلمانی با تفکر انتقادی را می طلبد که خودشان نیز واقعا این طور نسبت به مسایل پرورش و تعلیم یافته باشند یا قدرت اجرایی و تعلیمی داشته باشند تا بتوانند به دانش آموزان منتقل و یاد دهند و همچنین والدین را نسبت به مسایل آموزشی جدید به فرزندان از طریق اجلسات آموزش خانواده آگاه نمایند تا آنها نیز از نظر فکری همخوان با مسایل آموزشی فرزندان خود گامهای تعلیمی و بشتوانه ای لازم برای فرزندان خود را همسو با تعلیم و تربیت بردارند و تشویق کننده تفکرات و اعمال فرزندان خود باشند.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

مرکز آونان علوم و فنون

96170-82201

16 Nov 2017

منابع :

۱. فتحی، اسمی، نوق، دیمه ور. (۱۳۹۵). نگاهی به تفکر انتقادی . تهران : انتشارات چشم انداز قطب
۲. ابیلی، خدایار. (۱۳۹۳). آموزش تفکر انتقادی. تهران: انتشارات سمت
۳. کوشش، رحیم . (۱۳۹۵). تفکر انتقادی. انتشارات سبزان
۴. قاضی مرادی ، حسن . (۱۳۹۱). درامدی بر تفکر انتقادی. انتشارات دات
۵. جوادی پور، موسوی، علی (۱۳۹۵). تفکر انتقادی در برنامه درسی . تهران : انتشارات دانشگاه تهران
۶. رامبد، رامین . (۱۳۸۸). اندیشیدن انتقادی برای دوران جدید . انتشارات مازیار
۷. رضوی، سید عباس (۱۳۹۳). کلیات و مبانی برنامه‌ریزی درسی. انتشارات بهتا پژوهش
۸. آنتی استون (۱۳۹۱). خلاقیت و متفاوت اندیشی، امه
۹. داوری اردکانی ، رضا. (۱۳۹۰). درباره تعلیم و تربیت در ایران . انتشارات سخن
۱۰. اخوت احمد رضا (۱۳۹۳). رشد تفکر اجتماعی . انتشارات کتاب فردا